

DVA DROBNÉ NÁLEZY Z JIREN, OKR. PRAHA-VÝCHOD

Miloslav Slabina

POPIS NÁLEZŮ

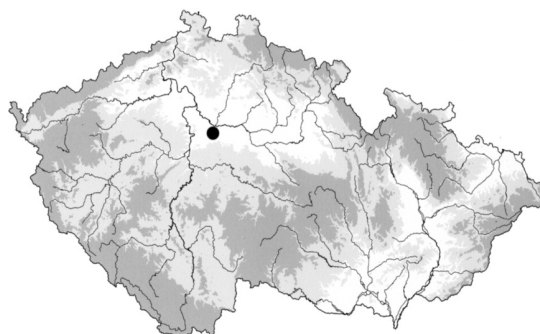
Ve starém fondu sbírek Oblastního muzea Praha-východ v Brandýse nad Labem jsou uloženy dva níže popsané zajímavé předměty, nalezené nejspíše v Jirnech (*obr. 1*).

Číslo inventární A 1483, číslo přírůstkové 507/81

Zdobný přeslen nebo korál symetrického sférického tvaru, vybroušený patrně z hadce (za určení děkuji Vladimíru Daněčkovi) zelenošedé barvy s černými žilkami. Rytá výzdoba sestává z jednoduché obvodové oběžné linie a z oček, složených ze dvou soustředných kružnic a z centrálního bodu. Očka jsou nepravidelně rozmístěna podél obou stran oběžné linie, většinou do protilehlých dvojic. Otvor je vrtaný, průvrt je konický, zjevně vrtaný z jedné strany. Obvod většího průměru vrtání a výzdoba vykazují stopy opotřebení. Obě vyústění otvoru jsou zbroušena do úzkých plošek. *Rozměry*: výška 17 mm, průměr obvodu 25 mm, síla stěny 17 mm, průměr otvoru 12 a 9 mm. *Obr. 2:2*.

Číslo inventární A 1779, číslo přírůstkové 506/81

Drobná trojkřídlá bronzová šipka s tulejkou, hrot je nepatrně ohnutý. Křídélka jsou lištovitá, probraná do úrovně a tvaru tulejky, ukončení křídélek je zkosené. Konická tulejka sahá téměř až k hrotu. Ušlechtilá tmavozelená patina. Základní tvar byl zřejmě odlit do ztracené formy a později dopracován. *Rozměry*: celková délka šipky 32 mm, délka křídélek 23 mm, rozpětí konce křídélek 5,5 mm, výška konce křídélek 2 mm, síla křídélek 1,5 mm, délka tulejky ke konci křídélek 9 mm, měřitelná hloubka tulejky 8 mm, průměr ukončení tulejky 5 mm, síla tulejky cca 1 mm. *Obr. 2:1*.



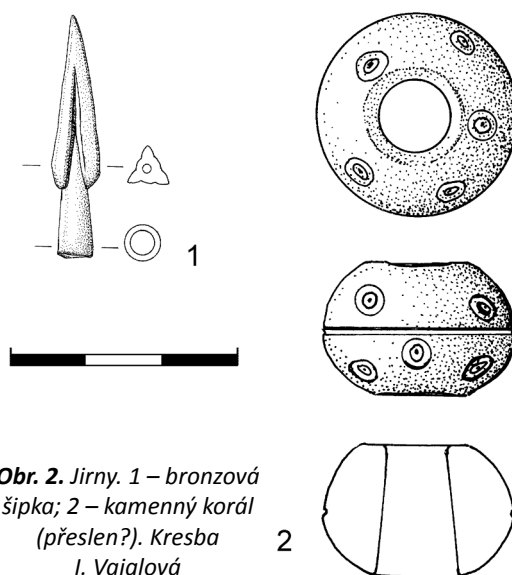
Obr. 1. Jirny. Poloha lokality na mapě ČR

OKOLNOSTI A LOKALIZACE NÁLEZŮ

Přesné datum nalezení i uložení předmětů do muzejních sbírek nelze s určitostí stanovit, nepochybně jde ale o dlouhou dobu. Rovněž nálezové okolnosti nejsou známy.

V Jirnech jsou doposud známa dvě pravěká stanoviště. Jedním je areál zámku s osídlením, doloženým archeologickým výzkumem, v mladším eneolitu, střední a mladší době bronzové a v době halštatské (*Špaček 2007*). Druhé je na pozemku firmy ZOS Šestajovice-Jirny, a. s., zjištěné a doložené záchranným výzkumem při výstavbě nádrže na kejdu na ppč. 636/1, s výrazným osídlením z mladší doby bronzové až doby halštatské (*Špaček - Snítily 2007, 114–115*). Podle názoru J. Špačka, jemuž děkuji za přátelské poskytnutí veškerých informací, obě stanoviště jsou součástí jednoho rozsáhlého sídlištního areálu. Jiné lokality nejsou z území Jiren dnes známy.

I když údaje v inventárních záznamech, jejichž autorkou byla v roce 1983 D. Turková, nejsou zcela



Obr. 2. Jirny. 1 – bronzová šipka; 2 – kamenný korál (přeslen?). Kresba I. Vajgllová

jednoznačné (u č. inv. A 1483 je lokalita Jirny uvedena s otazníkem, u č. inv. A 1779 je poznámka „staré číslo 1083 neodpovídá – údaje bez záruky“), lze se přeci jen do jisté míry oprávněně domnívat, že nálezy byly v Jirnech učiněny, a to přímo v obci nebo v jejím nejbližším okolí.

DATOVÁNÍ A FUNKCE PŘEDMĚTŮ

Trojkrídla bronzová šipka s tulejkou z Jiren rozšiřuje nepatrný počet těchto šipek v Čechách. Naposledy se jimi zabýval J. Waldhauser (1979). Poslední syntézy pravěku Čech (Pleiner – Rybová red. 1978; Venclová ed. et al. 2008) existenci trojkrídlych šipek neregistrovaly, syntéza pravěku Moravy (Podborský a kol. 1993) se o nich zmiňuje jen povšechně. Četnější jsou na jihozápadním Slovensku, především díky výzkumu hradiště Molpír. Jak moravské, tak slovenské exempláře pocházejí především z hradišť (Hostýn: Čížmář 1995; Zelená Hora: Holubová 2007; Molpír: Dušek – Dušek 1984; Nové Zámky: Chochorowski 1985, Abb. 25:10).

České nálezy bronzových trojkrídlych šipek s tulejkou pocházejí z Mašova-Čertovy ruky (okr. Turov), z hradiště u Minic (Kralupy nad Vltavou IV, okr. Mělník) a z hrobu 189/74 v Tuchomyšli (okr. Ústí nad Labem). Všechny tyto exempláře jsou drobné, nedosahují ani 50 mm délky. Nálezu z Jiren je nejpodobnější šipka z minického hradiště (Chytráček et al. 2010). Celková délka této šipky je 40 mm, průměr tulejky 8 mm, délka hladkých neprofilovaných křidélek dosahuje cca 30 mm. Šipka má ušlechtilou tmavozelenou patinu. Byla odlita do formy. Obě šipky z Čertovy ruky jsou poněkud odlišné, jakoby postrádají určitou eleganci šipek z Jiren a z Minic, jedna je zajímavá svým hybridním tvarem se zpětným háčkem na tulejce (Waldhauser 1979, 573, obr. 1:1).

U tohoto typu šipek se připouští delší doba výskytu, od 6. do 5. století př. n. l. – sem patří šipka z Tuchomyšle, nalezená spolu se sponou münssingenského typu v hrobu 189/74 (laskavé sdělení J. Waldhausera).

Otázkou je praktické využití těchto drobných šipek. Vzhledem k jejich nízké hmotnosti, a tedy i malé průraznosti, mohly stěží patřit mezi zbraně. Možná by byly vhodné k lovu ptáků. Při střelbě na ptáky není pravděpodobnost zásahu nijak vysoká, proto ztráta drobného bronzu by nebyla tak závažná. Ale například ještě ve středověku se k lovu ptáků často ze stejných důvodů používaly šipky kostěné. Ze zřetele nelze pustit, že šipky datovatelné do 6. století př. n. l. pocházejí z Mašova-Čertovy ruky a z minického hradiště, tedy z lokalit, jimž je připisována jistá kultovní úloha. Pro LT B1 pak pochází šipka z hrobu v Tuchomyšli.

Není tedy nepravděpodobné, že tyto šipky měly rovněž symbolický význam. Pokud by, zatím nezpracovaný, obdélníkový útvar vymezený základovým žlabem v Jirnech náležel době halštatské, výskyt obou jirenských předmětů by získal na zajímavosti.

Datování a funkce druhého předmětu je složitější. Přesleny jako takové jsou obtížně datovatelné. Přesto se domnívám, že exemplář z Jiren může náležet rovněž do doby halštatské. Napovídá tomu charakter a technika výzdoby, která je častá především na kostěných předmětech doby halštatské. Také tvrdost materiálu, hadce, se blíží kvalitě kostí. Tvarově je pak podobný skleněnému korálu z hradiště u Minic, kterému se blíží i rozměry (Venclová 1990, 134, pl. 6:125). Podstatná je velikost otvoru. Korál z Minic je vysoký 10 mm, má průměr 20 mm, průměr otvoru je 10 mm.

Na základě výzdoby a tvarové podobnosti se skleněným korálem z hradiště u Minic můžeme i nálezu z Jiren přisuzovat halštatské stáří a označit jej za korál neobvyklého charakteru. Běžné hliněné přesleny mají otvory s menším průměrem. Pro úplnost je nutno uvést, že zdobené kamenné přesleny jsou známy též z doby hradištní (Lutovský 2001, 273–274, tam další lit.). N. Profantová a J. Špaček se domnívali, že kamenné přesleny vyžadovaly řemeslnou výrobu (2003, 370–371).

Závěrem lze konstatovat, že u obou popsaných předmětů z Jiren můžeme:

- důvodně uvažovat, že pocházejí z intravilánu Jiren, odkud známe rozsáhlé halštatské sídliště;
- akceptovat, že náležejí době halštatské;
- předpokládat, že jejich funkce byla spíše symbolická, a to především u šipky.

LITERATURA

- Čižmář, M. 1995: Zu Einflüssen des Karpatenbeckens in Mähren in der späten Hallstattzeit, *Pravěk NŘ* 5, 209–216.
- Dušek, M. – Dušek, S. 1984: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I. *Materialia Archaeologica Slovaca* VI. Nitra.
- Holubová, Z. 2007: Osídlení hradiska Zelená Hora v době halštatské, *Pravěk NŘ* 17, 357–382.
- Chochorowski, J. 1985: Die Vekezug-Kultur. Charakteristik der Funde. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Archeologiczne* 36. Warszawa-Kraków, 1–162.
- Chytráček, M. – Danielisová, A. – Trefný, M. – Slabina, M. 2010: Zentralisierungsprozesse und Siedlungsdynamik in Böhmen (8.–4. Jh. v. Chr.). In: D. Krause (Hrsg.) unter Mitarbeit von D. Beilharz, „Fürstensitze“ und Zentralorte der frühen Kelten. Abschlusskolloquium des DFG-Schwerpunktprogramms 1171 in Stuttgart, 12.–15. Oktober 2009. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg* 120/2. Stuttgart, 155–173.
- Lutovský, M. 2001: *Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha.
- Pleiner, R. – Rybová, A. red. 1978: *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- Podborský, V. a kol. 1993: *Pravěké dějiny Moravy*. Brno.
- Profantová, N. – Špaček, J. 2003: Nejstarší slovanská sídliště na Čelákovicku, *Archeologické rozhledy* 55, 354–376.
- Špaček, J. 2007: Záchraný archeologický výzkum v areálu zámku Jirny. In: K. Sklenář (red.), *Archeologické výzkumy v Čechách 2006*. Sborník referátů z informačního kolokvia. *Zprávy České archeologické společnosti - Supplément* 68. Praha, 14–16.
- Špaček, J. – Snítílý, P. 2007: Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících v roce 2006, *Středočeský vlastivědný sborník* 16, *Muzeum a současnost, řada společenskovední* 25, 113–122.
- Venclová, N. 1990: *Prehistoric glass in Bohemia*. Praha.
- Venclová, N. ed. – Drda, P. – Chytráček, M. – Koutecký, D. – Michálek, J. – Vokolek, V. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská*. Praha.
- Waldhauser, J. 1979: Nález bronzových trojhrbitých šipek na Čertově ruce u Turnova, *Archeologické rozhledy* 31, 571, 573–574.

TWO SMALL FINDS FROM JIRNY, PRAGUE-EAST DISTRICT

Although the dating and find circumstances are unclear in the case of both analysed objects, the author believes that both the tiny bronze three-winged arrowhead with a socket and the stone engraved bead originate from the built-up area of the village of Jirny, from where a large Hallstatt settlement is known. Especially thanks to analogous finds from Minice, Mělník District, the author is able to date both objects to the 6th century BC and speculates about their symbolic function.

Fig. 1. Jirny. Location on a map

Fig. 2. Jirny. Bronze arrowhead and stone bead (spindle whorl?)